

'Et tu mi fili, Thomas?!' – avagy Carnap újraértékelése

Brendel Mátyás

2008.10.13. Theoretical
Philosophy Forum, ELTE
Filozófiai Intézet

Brendel Mátyás: 'Et tu mi fili, Thomas?!' –
avagy Carnap újraértékelése

Brutus effektus: Popper

- 1934, Popper: „Logik der Forschung”, Carnap támogatásával
- Poppert belső ellenzéknek nevezik
- Sokszor logikai pozitivistának vélték
- Carnappal személyes jó viszony, Id Conjectures and Refutations
- Verifikáció, konfirmáció, falszifikáció
- Szüntelen keresésben: a logikai pozitivizmus gyilkosának vallja magát.

Brutus effektus: Gödel

- 1931, Gödel, „Über formal unentscheidbare Sätze der Principia Mathematica und verwandter Systeme”,
- Gödel a Bécsi Kör tagja
- Carnap már 1930-ban ismerte az eredményt
- Carnap támogatásával, Königsbergben adja elő
- a logicizmus „gyilkosa”?
- Analitikus fogalma is válságba került (analitikus=dedukálható nem tartható tovább)

Brutus effektus: Quine

- 1951, Quine: „Two Dogmas of Empiricism”
- Analitikus-szintetikus distinkció
- Atomizmus-holizmus
- Utolsó (előtti) koporsószegnek tartják a cikket
- Quine Carnap barátja 1934-ben Bécsbe utazik, majd Prágába Carnaphoz
- Amerikában Carnap első számú kapcsolata

Brutus effektus: Kuhn

- 1962, Kuhn: „The Structure of Scientific Revolutions”
- Az International Encyclopedia of Unified Science-ben jelenik meg
- Carnap ajánlásával
- Inkommenzurabilitás, holizmus, elmélettel terheltség
- A végső döfésnek mondják nem csak a pozitivizmus de Popper filozófiáját tekintve

Magyarázati lehetőségek

- Carnap nem látta előre
- Carnap „szuicid hajlamú”
- Carnap intellektuálisan becsületes, tolerancia elve
- A „fogadott fiúk” nem is voltak gyilkosok
- Sőt, esetleg „positivism's not dead”
- Mindenesetre Carnap a 20. századi filozófiának nagyon jelentős csomópontja

Popper revisited

- Carnap szerint közel sem volt köztük nagy ellentét, pl. "Probability and Content Measure", 1962
- Falszifikáció-verifikáció vita: konfirmáció, „Ellenőrizhetőség és jelentés”, 1936
- Falszifikáció-indukció vita Carnap élete végéig

Gödel revisited

- Syntax egyfajta válasz Gödelre (Proust: „Questions of Form”, 1986)
- Deduction helyett consequence
- Carnap: Analitikus= L-truth (Syntax)
- Principle of Tolerance amúgy is a logicizmus vége

Quine revisited

- Holizmus: Carnap is elfogadja
- Analitikus-szintetikus végtelen vita (máig nyitott, ld. Awodey, 2008)
- Természetes nyelv, mesterséges nyelv
- Mesterséges nyelvben lehetséges megoldások:
- Posztulációs megoldás
- Model-teoretikus megoldás (Carnaptól eredeztethető, de ő nem folytatta)
- Intenzionális-extenzionális distinkció (intenzionális azonosság=analitikus igazság)

Kuhn revisited: „Revizionisták”

- 1991, Reisch: "Did Kuhn kill logical empirism?"
- Ebben: Carnap szerkesztői levele, melyben , méltatja Kuhnt
- 1993, Earman: "Carnap, Kuhn, and the Philosophy of Scientific Methodology"
- 1995, Irzik, Gruenberg : "Carnap and Kuhn: Arch Enemies or Close Allies?"
- 1999, Friedman: „Reconsidering Logical Positivism, könyv

Carnap első levele

„I believe that the planned monograph will be a valuable contribution to the Encyclopedia. I am myself very much interested in the problems which you intend to deal with, even though my knowledge of the **history of science** is rather fragmentary. Among many other items I liked your emphasis on the new **conceptual frameworks** which are proposed in revolutions in science, and, on their basis, the posing of new questions, not only answers to old problems” 12 April 1960

Carnap második level

„I am convinced that your ideas will be very stimulating for all those who are interested in the nature of scientific theories and especially the causes and forms of their changes. I found very illuminating the parallel you draw with **Darwinian evolution**: just as Darwin gave up the earlier idea that the evolution was directed towards a predetermined goal, men as the perfect organism, and saw it as a process of improvement by natural selection, you emphasize that the development of theories is not directed toward the perfect true theory, but is a **process of improvement of an instrument**. In my own work on inductive logic in recent years I have come to a **similar idea**: that my work and that of a few friends in the step for step solution of problems should **not be regarded as leading to “the ideal system”**, but rather as a **step for step improvement of an instrument**. Before I read your manuscript I would not have put it in just those words. But your formulations and clarifications by examples and also your analogy with Darwin’s theory helped me to see clearer what I had in mind. From September on I shall be for a year at the Stanford Center. I hope that we shall have an opportunity to get together and talk about problems of common interest.” 28 April 1962

Revízió

- Nem teljes revízió.
- Kuhn és Carnap közelítése nem teljes, de jelentős
- Paradigma-keretrendszer, paradigmaváltás-nyelvsváltás-externális kérdések
- Holizmus, inkommenurábilis
- De nem céljuk a a logikai pozitivizmus feltámasztása (Earman)

(vélt) Carnap-Kuhn párhuzam

- Paradigma
- Normál tudomány
- Paradigmaváltás
- Forradalmak „nem normálisak”
- Inkommenzurábilis
- Holizmus
- Nyelvi keretrendszer
- Internális kérdések
- Keretrendszerelváltás
- Externális kérdések pragmatikusak
- Fordítási nehézségek
- Holizmus

Carnap Kuhn párhuzam problémái

- Keretrendszer nem elmélet
- Carnap Univerzális nyelvben hisz
- Carnap az elméletek értékelésére a confirmáció fokát (degree of confirmation) megfelelőnek tartja
- Máshol ("Probability and Content Measure", 1962) azt mondja, nem kell elméletet választani, hanem utility-value
- M. Brendel: "A hiányzó keretrendszer", Magyar Filozófiai Szemle, 2007/3-4.

Oliveira

- Structure: Trójai faló
- Carnap sosem idézte Kuhnt műveiben
- A Structure az Enciklopédia tudománytörténet szekciójában jelent meg
- Carnap a tudománytörténetet nem tekintette filozófiának, éles distinkció
- Tehát szerinte Carnap Kuhnt nem tekintette riválisnak, hanem „merőleges” kérdés

Kuhn hivatkozásai

- Kuhn sem hivatkozik Carnapra a Structure-ban
- 1977-ben az Essential Tensionban hivatkozik, nem kritikusan
- 1993-ban az Afterwordsben „számol el” Carnappal
- Structure-ban 1 hivatkozás Popperre

Kuhn hivatkozásai

- Afterwords: „bevett nézet” hivatkozás nélkül
- The Road Since Structure: logikai pozitivizmus, név, hivatkozás nélkül
- EssentialTension: **"Bár nem olvastam Sir Karl egyetlen munkáját sem a Tudományos Kutatás Logikája 1959-es angol fordítású megjelenése előtt (amikor könyvem vázlatosan már meg volt), sok elképzeléséről hallottam vitákat."**
- Afterwords: „majdnem teljesen ismeretlen volt számomra az Aufbau utáni Carnap”

Textbook effektus

„Csakhogy a természettudományt tanuló diák az elméleteket nem a bizonyítás, hanem a **tanár és a tankönyv tekintélye alapján** fogadja el. Tehetne másként? Ért-e eléggé hozzá, hogy másképp tegyen?” (Kuhn, Tudományos Forradalmak Szerkezete)

Nos, Kuhn pont ebbe az általa kritizált hibába esett.

Reader effektus

- Carnap művek szöveggyűjteményekben
- Ayer: 1932, 1931, 1931 (ez nagyon meghatározó)
- Altrichter: 1931, 1935, 1931, 1937 („virágkor”)
- Forrai-Szegedi: 1931, 1937, 1939
- Laki: 1932, 1956 („The Methodological...”)
- Későbbi filozófiájában a könyvek fontosabbak
- Schlick -1936

Tudományfilozófia és -történet

- „Ám ily módon az analitikus tudományfilozófia egyik alapvető feltevését kérdőjelezi meg, ti. a 'van' és a 'kell' közötti éles különbségtételt és azt, hogy a **tudomány története irreleváns a tudományos elméletek logikai-metodológiai érvényessége szempontjából.**” (Fehér 1984, in Kuhn, TFSZ , 239.)
- Edgar Zilsel: „Die sozialen Ursprünge der neuzeitlichen Wissenschaft”

Tudományfilozófia és -történet

- "Ha úgy érti, hogy azok az általánosítások, amelyek az elfogadt nézeteket képezik a pszichológiában, szociológiában, (és történelemben) gyenge olvasatok a tudományfilozófiai felé való forduláshoz, teljes őszinteséggel egyetértek." (Kuhn, RSS, 128.)
- "az Egyesült Államokban a tudományfilozófia és -történet **külön diszciplínák**. Szeretnék az elejétől fogva a mellett érvelni, hogy ez így is maradjon." (Kuhn, Tension, 4.)

A Structure mint tudománytörténet

„bár talán ez a legfontosabb: a terjedelmi korlátok erősen hatottak arra, ahogyan a tanulmányomban kifejtett, történelmileg megalapozott **tudományfelfogás filozófiai következményeit** kezeltem. Nyilvánvaló, hogy tudományfelfogásomnak vannak ilyen következményei, meg is kíséreltem rámutatni a legfontosabbakra, és igyekeztem dokumentálni őket. Eközben azonban rendszerint **tartózkodtam** attól, hogy a **kortárs filozófusoknak** a megfelelő kérdésekre vonatkozó, változatos álláspontjait részletesen tárgyaljam.” Kuhn, **Structure**

Tudománytörténet: Konkluzió

- A Structure főleg történeti könyv, nem filozófiai
- Egy történeti könyvnek lehetnek filozófiai következményei
- Ezek kifejtése hiányos a Structure-ben
- Ezeknek irodalmazása, alátámasztása vészesen hiányos a structure-ban

Kuhn-Carnap konkluzió

- Kuhn Carnapnak első sorban tudománytörténet
- Carnap levelei nagyon lelkesek, de hosszú távon nincs együttműködés
- Carnap logikai, induktív megközelítése nem tudja Kuhn retorikus történeti megközelítését felhasználni
- Carnap és Kuhn is lehet következetlen
- Carnap élete végén relativistább irányba fordult, de nem relativista
- Kuhn sem volt relativista, tehát eleve nincs annyira messze Carnaptól, mint az interpretátorai gondolják

Bevett nézet

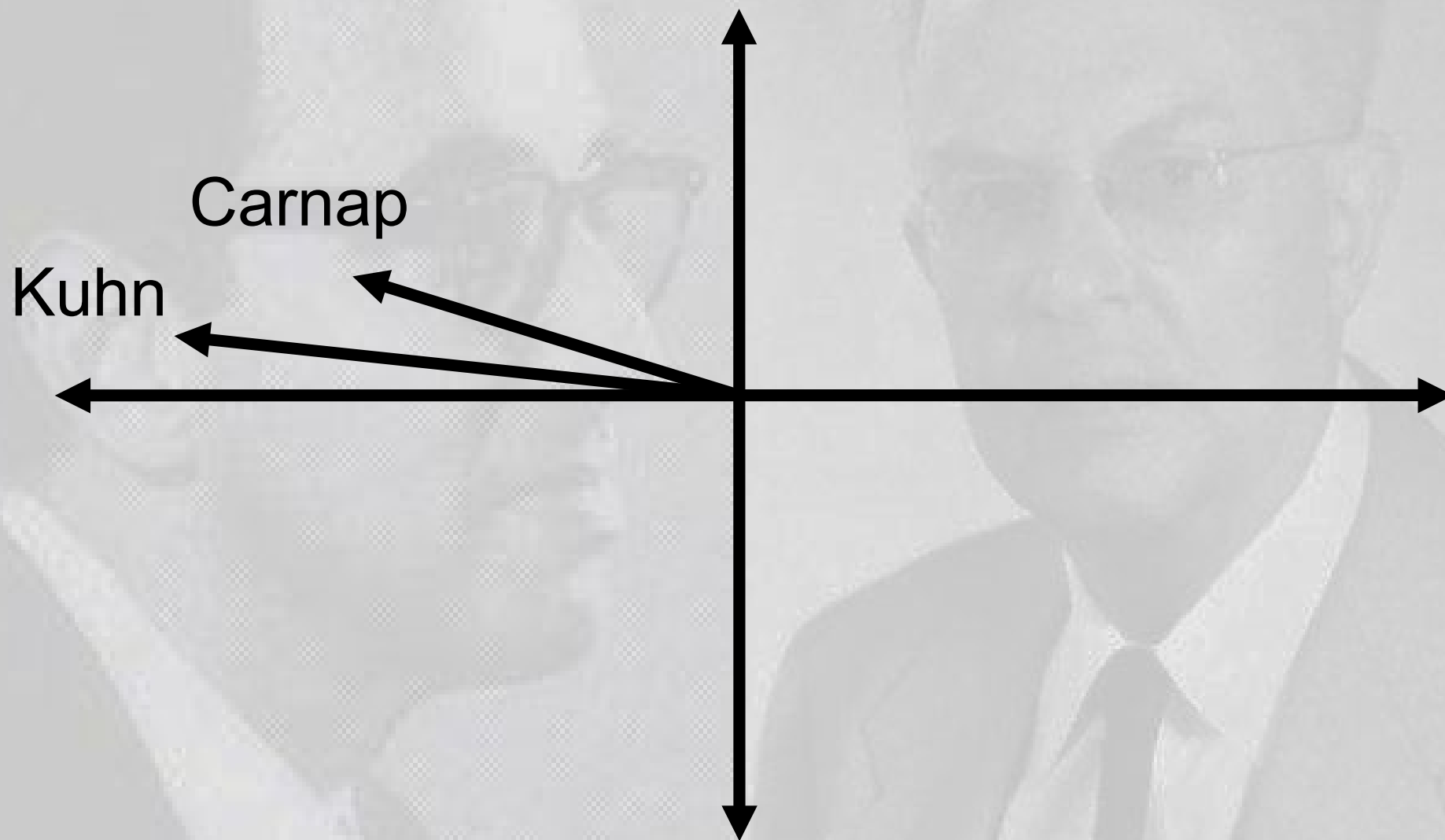
Kuhn

Carnap

2008.10.13. Theoretical
Philosophy Forum, ELTE
Filozófiai Intézet

Brendel Mátyás: 'Et tu mi fili, Thomas?!' –
avagy Carnap újraértékelése

Reisch, Earman, Friedman, Irzik

2008.10.13. Theoretical
Philosophy Forum, ELTE
Filozófiai Intézet

Brendel Mátyás: 'Et tu mi fili, Thomas?!' –
avagy Carnap újraértékelése

Oliveira

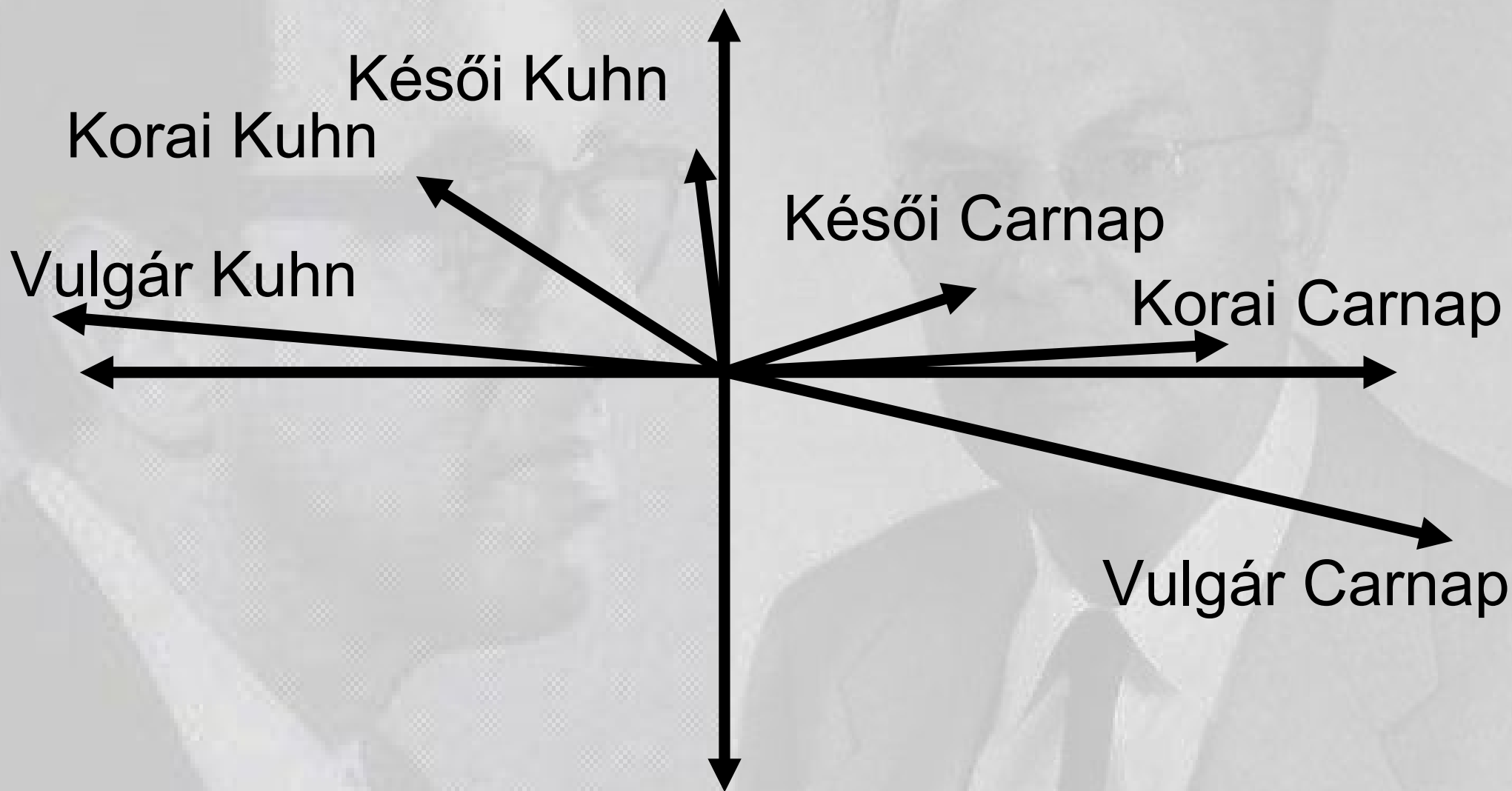
Kuhn

Carnap

2008.10.13. Theoretical
Philosophy Forum, ELTE
Filozófiai Intézet

Brendel Mátyás: 'Et tu mi fili, Thomas?!' –
avagy Carnap újraértékelése

Időbeli fejlődés és interpretációk

Két névtelen filozófus

Eleai Anonymus

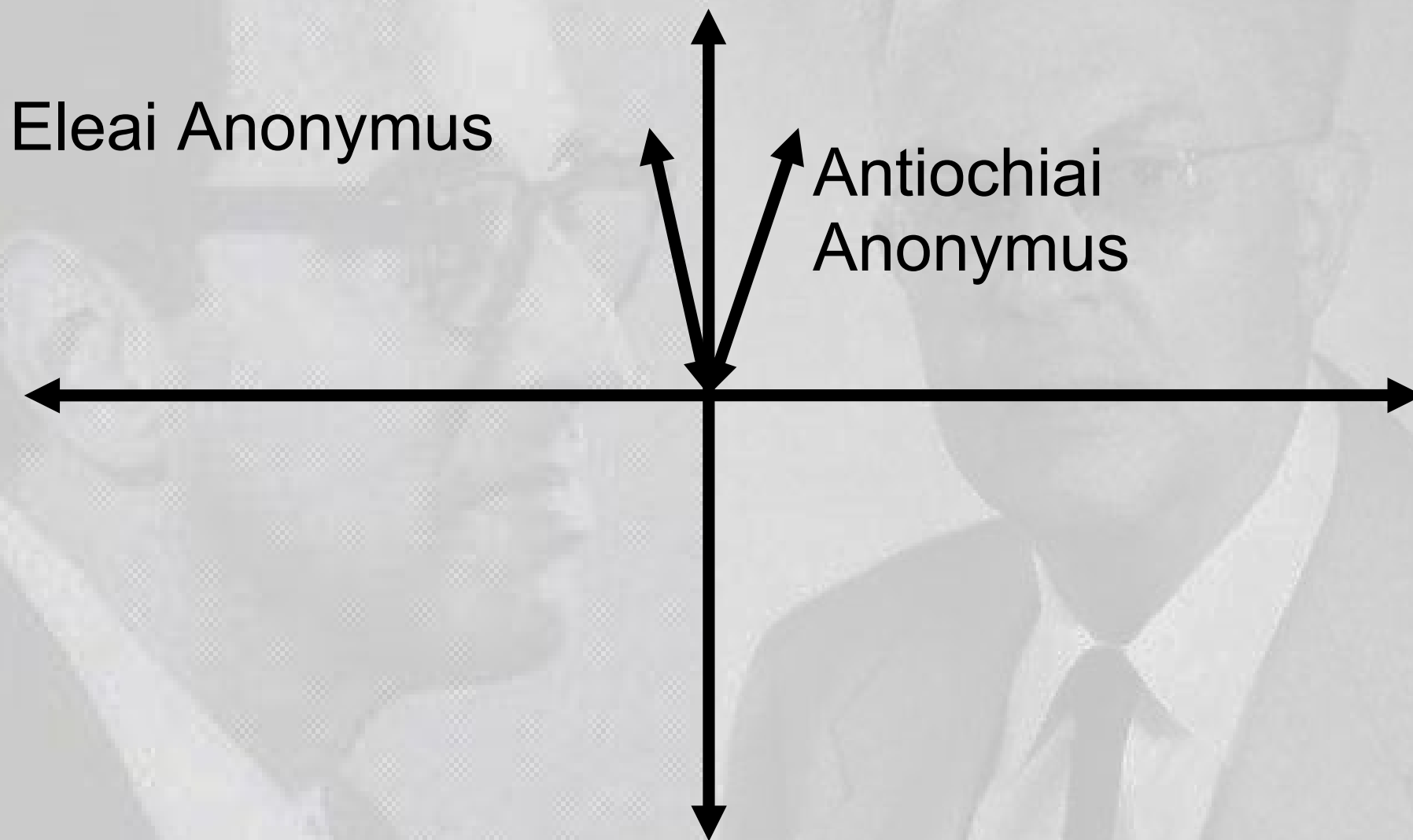
Antiochiai
Anonymus

Különbséget hangsúlyozó interpretáció

Eleai Anonymus

Antiochiai
Anonymus

Hasonlóságot felskálázó szemlélet

A filozófiai nézetek tere

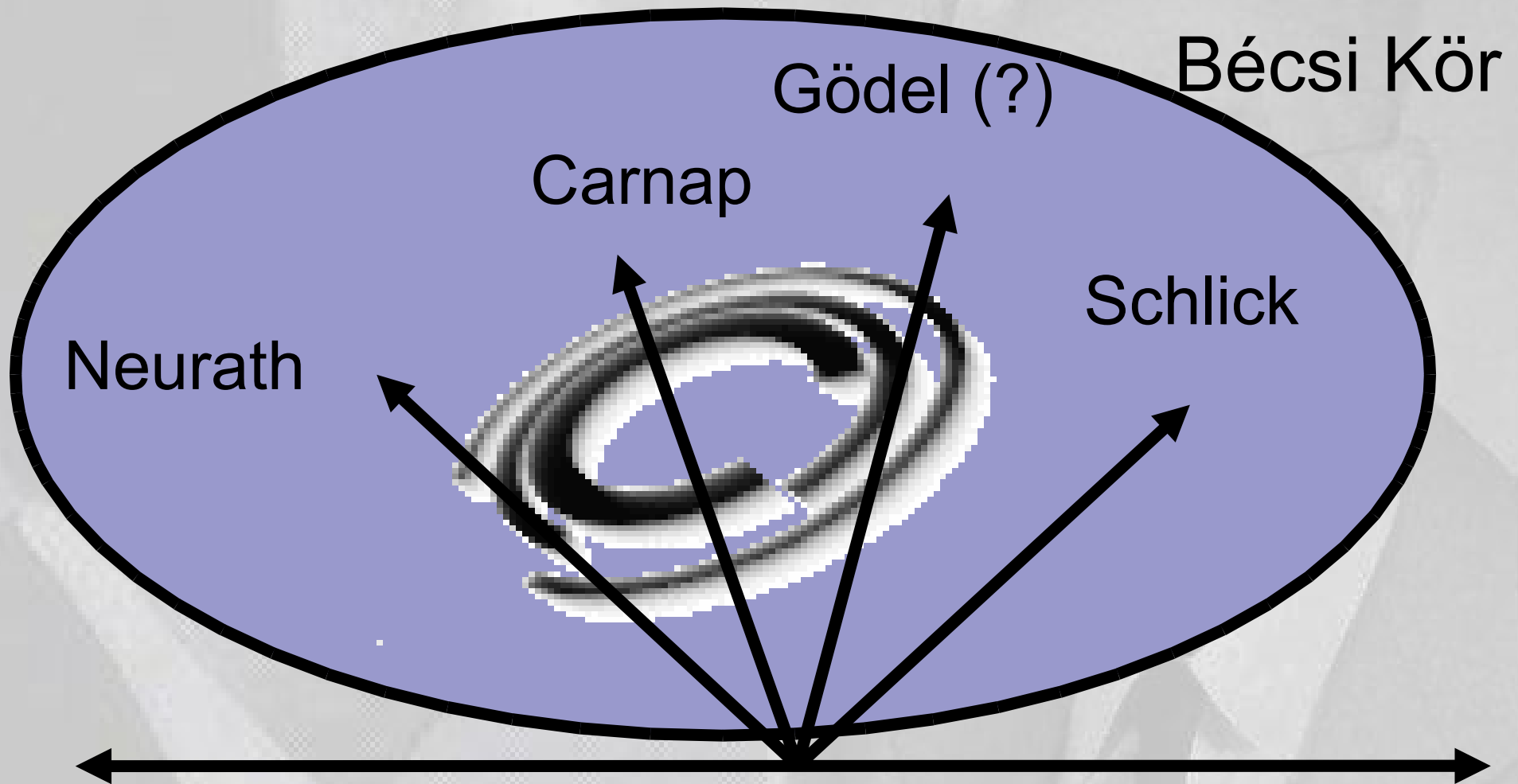
- Sokdimenziós
- Az is nézet kérdése, hogy két dimenzió független-e, pl. determinizmus, indeterminizmus és komplementarizmus a szabad akarat kérdésében
- Nincs definiált távolság-mérték, különböző dimenziók különböző súlyokkal szerepelhetnek

Esszencializmus

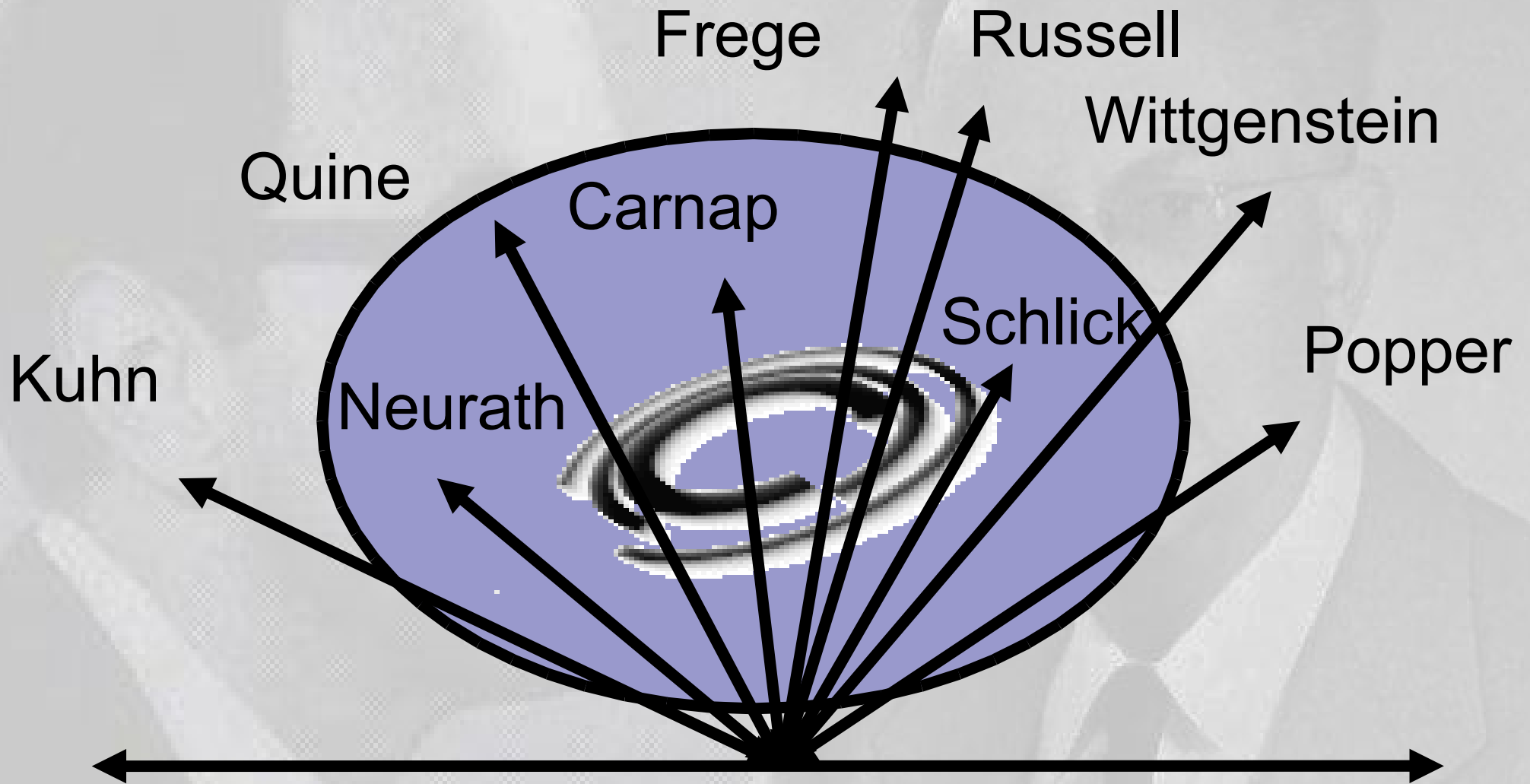
Eleai Anonymus

Antiochiai
Anonymus

Carnap és a Bécsi Kör

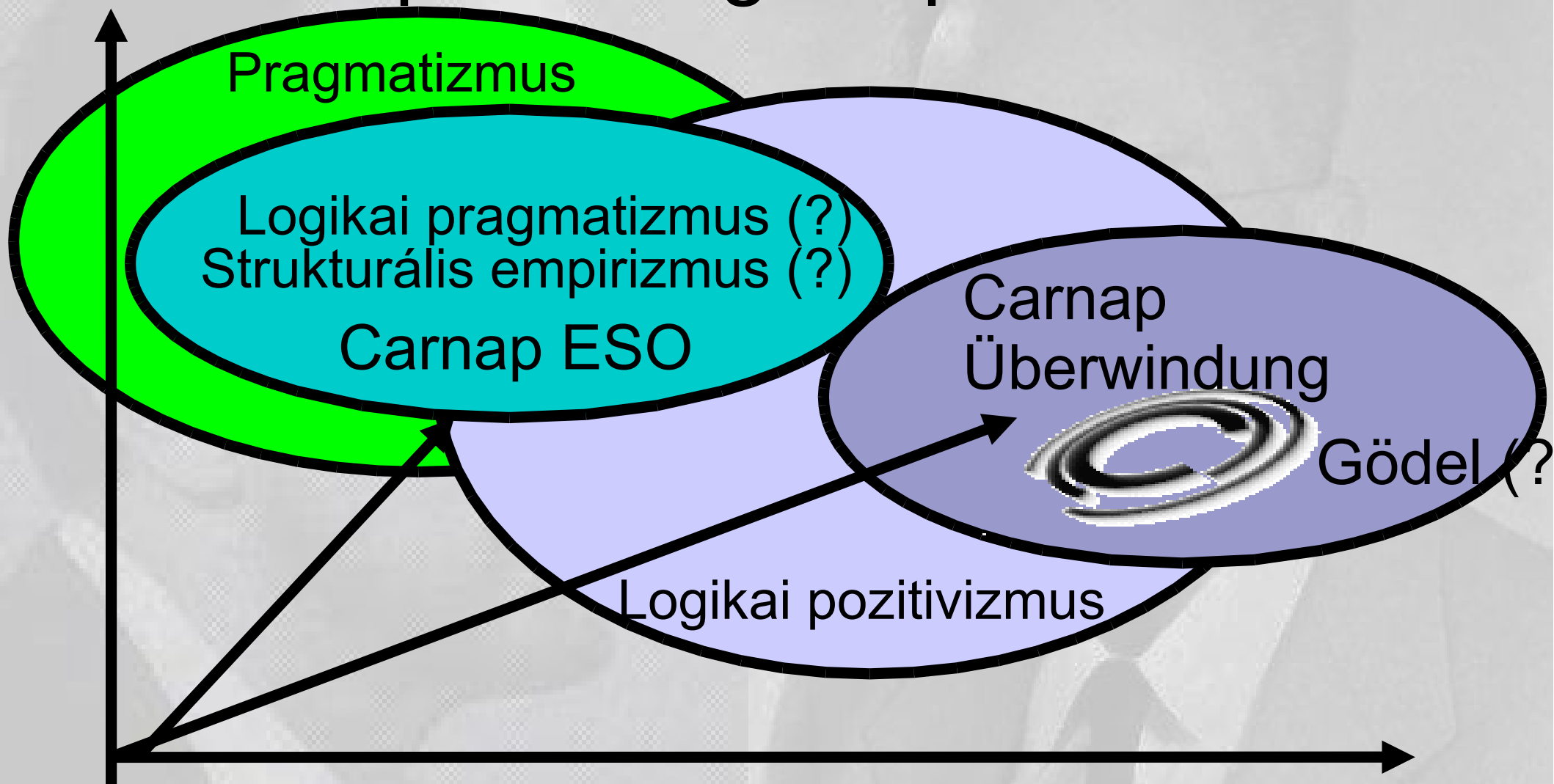
A Bécsi Kör holdudvara

Filozófiai iskolák

- A filozófiai iskolák felfoghatóak a filozófiai nézetek terében ún. clustereknek
- A „cluster” matematikai-számítástudományi fogalom
- A clusterezésben sok önkényesség van
- Viszont a filozófiai iskolák definiálásában is sok önkényesség van

Carnap és a logikai pozitivizmus

Was ist Logischer Positivismus?

- Altrichter: nincs közös tézis
- Nem közös: logikai orientáltság (Neurath), verifikacionizmus, konfirmacionizmus, protokoll-tételek, ahistorikusság (Zilsel)
- Közös: metafizika-ellenesség, wissenschaftliche Weltauffassung, Einheitswissenschaft. Ezek inkább szemléleti, motivációs kérdések.
- Nem szükséges és nem elégséges a Bécsi Kör
- Hova tegyük a logikai empirizmust?

A logikai pozitivizmus halála?

- Mit jelent egy nézet halála, ha nem éles a határa?
- Oliveira: a poszt-modern nem ellentétes, hanem merőleges a logikai-pozitivizmusra
- A történelmi-szociológiai fordulat nem cáfolat, hanem irányváltás

Carnap újraértékelése

- Filozófiája sokkal nagyobb spektrumot ölel fel, mint ahogy a bevett nézet gondolja
- Szemantika, keretrendszer-elmélet, logikai tolerancia elve méltatlanul nem hangsúlyozott eredmények
- A holizmus, inkommenzurábilis gondolata korán megjelenik nála
- Hatása az amerikai pragmatizmusra jelentős
- A 20. századi filozófia egyik legjelentősebb csomópontja